

Omaisameno vyomiti pekepeke vyomahwa mbya takavara mo Namibia

Omiti pekepeke vyomahwa nguyatakavara kaviso okuisamewa avihe kaparukaze, nungwari vyaso okuhenuwa motjivaro nongengezero. Omyano vyomaisameno womahwa vyaso kukwizika ondikameno yokuti nozondendera ongarerere. Munao, ovitjita avihe vyomaisameno womahwa vyaso oku kaendisiwa otja koveta jokuti nozondendera nomazeve ku kunaanwa omahenuwino womahwa, nomaweziro wondengu, otja komirari vyomayandjero wousemba komaisameno womahwa (Forestry and Environmental Authorisations Process for Bush Harvesting Activities, 2017). Omyano pekepeke vyomaisameno womahwa ovyombi:

Omakero womahwa

Omakero womahwa potungi oprojeka ondti nu yeungurisa omasa worutu omengi nu wina yekambura oruveze orure. Ovake womahwa veungurisa omakava, ozombike, ovisahava novikatana. MoNamibia, ombike nekuba ombi ungurisiwa tjinene komaisameno womahwa. Omakero womahwa potungi kaye tunu tjinene kondikameno yokuti nozondendera nungwari tjihehina omahongero no ndjeverero osemba yeyenena okutuna okuti momuano omuvi omukarerere. Rumwe mapeya apekewa omi ovititi motjivaro mbihasere okukewa otja komirari vyomayandjero wousemba komaisameno womahwa.

- Omakero womahwa yeyandjera okutuka omi mbi vyatakavara nawina yeyandja ondikameno kondjeverero yokuti ongarerere. Omakero womahwa omwano umwe womaisameno womahwa ngekambura oruveze orure tjinene okuhenuwa omatakavara womahwa nu tjihehina omaweziro wo ndengu kozondavi nda kewa mairire ondiru tjinene.
- Avake womahwa vasa kumuna omahongero omasemba kutja omaisameno womahwa yekaendisiwe otja komazeve worupa romahwa nomirari vyoveruke nondjeverero.
- Okutjurura omahapero womahwa ngakewa rukwao, oviunda vyaso kutuwamo owanga, poo okukewa ngandu kehi yehi.
- Omiti tjinuna Omisaona, Omingondo nOmitati mapeya avihapa rukwao, indu tjiku hakaendisiwe ondjeverero osemba kombundo makero.

Ozongunde zomahenuwino womahwa

→ Okuisa omi nomahwa tjiva mumue ←

Okuti kuso kuhovekwa nomiti vyomihoko nounene pekepeke (mu muna imbi mbi vitakavara). Omahenuwino inga yaso oku paturura okuti nokuisamo otuveze tjiva tutuapota. Monao, peyandjera kutja pekare otuveze tu twapwire omaha kovipuka pekepeke.

→ Henuna omahwa mozondondo pekepeke ←

Penga okuyeta ondanaukiro ya tjinanga kokuti, okuka kokuti kukwapota okutwara kokuti kukwapaturuka tjinanga.

→ Omiti omi motjivaro mbihasere okukondua otja komirari vyomayandjero wousemba kaviso kukondwa ←

Tjinangara ombya takavara, mavi yenene okuisamewa kehi yondjeverero yovaungure womorupa rovihwa.

→ Indu tjipeso okuungurisiwa owanga, ngarire mbutjatjua koviyao nokoviunda uriri ←

Owanga mburi mosaneno youmbawe (granules) kausere oku ungurisiwa mena rokutja, uyenena okupupwa iyomeva wombura uakazepa omi kotuveze kuhasere.

→ Komikuro vyozonezondou kukara omi omingi nu ominene ←

Omazeve wondjeverero yokuti yatwapa kutja kapeso ku isamewa omi mbiri poruveze rozometa esere rimwe (100m) kene yondondou. Omahwa kajeso kuhenuwa tjinene tjinuna potuveze twarwe ohumburuko nondondou. Dunahepero okuisa omi ominene kene yondondou pendje nomiti imbi o Prosopis, mbi takavara tjinene komikuro vyozonezondou nu mbyaso okuisamewa kaparukaze.

→ Omahongero kovaungure omanahepero komurungu womautiro womaisameno womiti ←

Ovaungure veso okuhongwa kutja omi vine mbiso na mbihasere okuisamewa. Owo veso kukara kehi yondjeverero rokutja ave hakondo omi mbi ve hasere okukonda.

Omakondero nozomahina zokomake

Omaungurisiro wozomahina zokomake muna oviungurisiwa tjinuna ovisahava vyouketanga, oviskera novisahava vyokourama na ywarwe. Omaino imbi viyenena okuungura ovikuria vyovinamwinyo, omakara, no vimemwa yvarwe mena rokutja omundu uyenena okutuka omi mbi mavihepwa nu vihakahana po makero nu oupupu okuungurisa, kombanda omakava, ombike, otjishava tjokomake notjikatana.

Ovyo viungura nawa indu tji mavi ungurisiwa iyovandu mba muna omahongero omasemba, oku viungurisa. Mena rokutja ozomahina mapeya azerire ozondeu okuungurisa, pehepwa ovandu vevari poo kombanda ya nao oku tjivera kutja ape haihamwa omundu na wina okuyera ondondo yomaunguriso.

- Ovisahava vyokourama ozosoroto mbari pekepeke, nu viungurwa moukoto wehi ra Namibia nu viungurisiwa tjinene komaisameno womahwa.
- Omaungurisiro wozomahina inda, zehepa ovakaendise woviungura mba muna omahongero omawa, motjito tjondjeverero yookohoke kuwo nokutjita kutja omakondero womiti omi motjivaro mbihasere okukondua otja komirari vyomayandjero wousemba avi hakondwa.
- Omakondero nozomahina zokomake zekosa ondiru, nu monao otjikwaso okuweziwa ondengu kozondavi nda kondwa.

Omakondero nozomahina ozonene

Omahwa nguyatakavara mayeyenene okukondwa nokuputurua iyozomahina ozonene ndatuwa kourama poo koutrailer nu ku kutuwa ovikonde ovitwe, ovisahava, ovinane, oviundure noviungurisiwa ywarwe.

Omaungurisiro wozomahina ozonene komakondero womahwa, orondu tjinuna ondando yokuhenuwa omahwa omengi mehi eparanga.

Omyano vyokuisamo omahwa tjiva viyenena okuungurisa ozomahina ozonene tjinuna ovitrekera mbiwota ehi, ovikatapila mbiputurua no kukonda omi ominene, otuvuyo otunene okukonde tomiti tututanauka komakuamo, ozobuldozzer, ozomahina ozoundure zomahwa okurariswa. Omyano tjiva vyomaisameno womahwa vya handjaurwa nawa membo rounongo womakondero womahwa mo Namibia, (Harvesting Technologies for Encroacher Bush in Namibia, GIZ 2015).

Ondando yomaungurisiro wozomahina ozonene maizu kovinenge tjinuna, ounene wehi mumamuisamewa omahwa, oungi womahwa, otjimariva tjitatjhepwa, omukato wo kuvaza poruveze romarandisiro, noupupu wokurizira pomazeve wondjeverero yokuti.

Omaungurisiro wozomahina ozonene yehepa ovaungure ovanaunongo wokombanda, mbu mavekwizike ondjeverero yokuti nozondendera ongarerere. Indu tjihe haungurirwe nao mapeya apekara omatomboro momyano tjinuna, omakondero womiti ovititi motjivaro mbihasere okukondua otja komirari vyomayandjero wousemba komaisameno womahwa, omatomboro wehi, omapiro wokuti, omaziziro womaori, ondjeverero kovaungure, mokati kovingi.

Omaisameno womahwa okuungurisa ovinamwinyo, omiro noupuka ouzepe womiti

Omahenuwino womahwa momwano imbwi, yeungurisa ovinamwinyo, tjinuna omarisiro wozongombo, omiro noupuka ouzepe womiti (fungi).

Omaungurisiro wovinamwinyo tjinuna, ozongombo, ozondu novipuka vyomokuti, omwano omusemba woku tjurura omahapero warukwao womahwa kombundo maisameno wavyo.

Ozongondjero zokuungurisa oupuka ouzepe womiti tjinuna Phoma glomerata kaye raisa ondonono pupetapi komahenuwino womahwa. Muna oupuka mbu yenena okuvatera okutanaura tjinanga ozondavi, oviunda nomize vyomiti mbya kondwa mombumbi.

Kapeya kaendisiwa ongondono osemba ohunga noma ungurisiro woupuka mburya omi, komahenuwino womahwa. Tjipa tjitwa nao, mape yenene okuyandja ohambarakana komahenuwino womahwa moruyaveze.

Owanga womiti

Pena omyano pekepeke mbiungurisa owanga komazepero womiti, tjinuna okuhwa kotjinda, okutjatja koviyao poo okutirira mehi.

Omwano woma tjtjero wowanga komahwa okuza meyuru mondera, ombwakara aungurisiwa tjinene iyovatuta morukapitaveze. Posiya uvarwa otja omunaamba tjinene nu mbuhena ondoorora komiti vyomokuti wina, monao, otjiwapatwa otja komazeve womahwa wombura 2015 (Forest Regulations 2015) nga zikamisirwa koveta yomahwa yombura 2001 (Forest Act of 2001), pupayandjernerwa omwano kaani uriri wo maungurisiro wowanga.

Omaungurisiro wotjimariva, tjinene yerekareka kounene wehi mumamuisamewa omahwa, oupote womahwa, otjiwondo tjomiti, omuhoko wehi na imbwi owanga mbu mau ungurisiwa.

Owanga mau yenene okuungurisiwa momyano imbi:

- Okutirirwa/okutwamewa mehi
- Okutjatja koviyao
- Okuhwa koviyao novipwite

Omazeve wondjeverero yomahwa yatwapa kutja paso ku ungurisiwa owanga mbu wayandjerwa, otja koveta.

Omazeve womahwa mayetja peyandjerwa omaungurisiro wowanga

ozosorota tjiva uriri komaisameno no mazepero womahwa.